

KRITIK.

Magiska verk som spränger alla ramar

Som en del av satsningen "En större värld" har Moderna museet nu öppnat en utställning med konkret konst från Latinamerika. **Dan Jönsson** tycker att initiativet är lysande.

Konst "Concrete Matters"

Moderna Museet, Stockholm. Visas t o m 13/5

● Som solens strålar från de höga fönstren i en katedral faller guldtrådarna mot golvet i brasilianska Lygia Papes "Ttéia" på Moderna Museet. Salen är dunkel, det sparsamma ljuset får trådnätet att glittra på ett sätt som ger en illusion av tyngdlöshet och rymd. Ett rum att hålla andan i.

Lygia Papes vackra installation har sedan några veckor tjuvstartat Moderna Museets ambitiösa utställning med latinamerikansk konkret konst, "Concrete Matters". Den är en del i museets pågående satsning "En större värld", med avsikten att lyfta fram modernistiska traditioner utanför konstvärldens västerländska maktkentra. Senare i vår följer en utställning om egyptisk surrealism.

Det är på alla sätt ett lysande initiativ. Modernismens historia har alltför länge handlat om en konst som skapades i Paris och New York, och sedan spreds över världen i form av bleka efterklanger – relevanta kanske i en regional kontext men knappast något som bidragit till utvecklingen i stort.

Helt fel, förstärkt. Och vad kan vara bättre än att lyfta fram denna alternativa världskonsthistoria i just Sydamerika, som under hela nittonhundratalet haft en både självständig och självmedveten konstscen. Delar av den är redan världsangelägenheter, framför allt just den brasilianska neokonkretism som förutom Lygia Pape räknar storheter som Hélio Oiticica och Lygia Clark. Men även den venezolanska op-konsten med Jesús Rafael Soto som främsta namn har länge hört till allmänbildningen.

Det som sker i "Concrete Matters" är att dessa spridda referen-

ser fogas in i ett historiskt ramverk som sträcker sig från tidigt trettio-tal, i en konstruktivistisk färgfält-abstraktion av uruguayanen José Torres-García, till det senmoderna sjuttio-tal där tysk-venezolanska Gego skapade sina luftiga stålträds-skulpturer.

Mellan dem ligger fyra decennier som i Latinamerika präglades av politiskt kaos med militärkupper och USA-interventioner, men också av en snabb modernisering som här i utställningen reflekteras i ett rytmiskt flöde av kantiga former, myllrande prickmönster och svävande trådnet.

Även i Sydamerika sågs alltså den konkreta konsten som svaret på modernitetens nya tempo och förändrade livsmönster. Men till skillnad från i Europa laddades den också med mer kulturspecifika, politiska betydelse.

Konkretismen, sådan den definierades av holländaren Theo van Doesburg och hans krets i den Parisbaserade gruppen Art Concret, skulle vara en konst som inte representerade någon yttre verklighet. Den var alltså varken föreställande eller abstraherande utan refererade enbart till sig själv. För de argentiniska konstnärerna som plockade upp begreppet på trettio-talet kunde den därmed fungera som ett universellt språk och bidra till en kulturell nystart som skulle göra rent hus med det stigmatiserade, koloniala arvet.

Till denna strävan efter kulturell autonomi hörde ofta också en politisk agenda, där konsten sågs som ett verktyg för radikala samhällsförändringar.

Den stora drömmen om att riva gränsen mellan "konst" och "liv" förblev kanske utopisk, men i försöken uppstod helt nya konstnärliga uttryck. Den argentinska Mädi-gruppen experimenterade på fyrtyotalet med ett måleri som före-

båd minimalismen, och venezolanen Sotos kinetiska illusioner är fortfarande magiska. För att nu inte tala om den brasilianska neokonkretismen med Pape, Clark och Oiticica, som redan 1966 fick en kritiker att ta till begreppet "postmodern" för att beskriva deras organiska objekt och installationer.

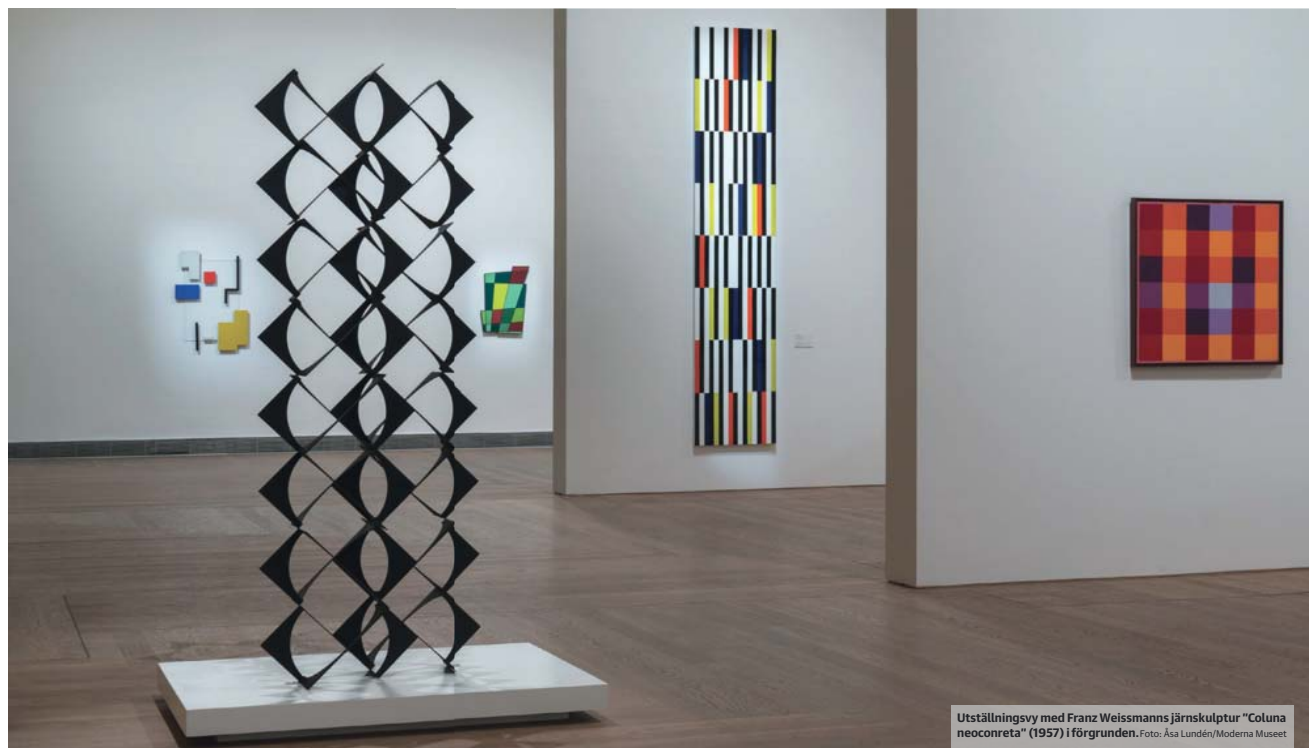
"Concrete Matters", som nästan helt består av verk ur en privatsamling i New York, följer pedagogiskt dessa skiftande rörelser både kronologiskt och geografiskt.

Somligt kan man tvista om; pionjären Torres-García såg väl sig själv som konstruktivist snarare än konkretist, och schweizisk-brasilianska Mira Schendel, som nästan fått en egen avdelning, var en andlig sökare som aldrig anslöt sig till några estetiska program. Lite synd också att det inte gått att få med något exempel på Lygia Clarks taktiska skulpturer eller Hélio Oiticicas sinnliga "miljökonst", som med sina multimediala rumsligheter förblir den sydamerikanska konkretismens mest visionära experiment.

Men visst är det en suverän idé att till utställningen foga ett litet sidogalleri med konkret konst från en helt annan "perifer" kulturkrets: Sverige. Carlsund, Bonniér och de andra delade ju inte bara avståndet till konstvärldens centrum med sina sydamerikanska kollegor – de hade också, tänker jag mig, liknande erfarenheter av ett samhälle i snabb förvandling (även om följderna med tiden skulle bli väldigt olika).

Här ser jag slutligen ännu en poäng med denna satsning – i hur den påminner om att varje konsthistorisk tradition är samtidigt lika självklart regional som internationell. I ett alltmör mångkulturellt Sverige bidrar utställningar som denna till en kunskap som de flesta av oss än så länge saknar.

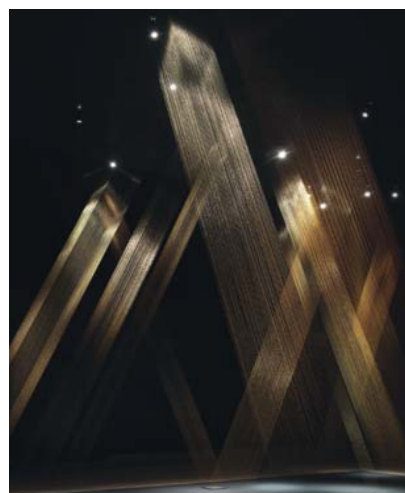
Dan Jönsson
konst@dn.se

Utställningsvy med Franz Weissmanns järnsulptur "Coluna neoconcreta" (1957) i förgrunden. Foto: Åsa Lundén/Moderna Museet

"Cuadrilongo amarillo (Gul kvadrilong)", av Rhod Rothfuss, (1955).

Lygia Papes installation, "Ttéia 1,C".

Hélio Oiticica, från serien "Reliefe i rummet", (1959/1991).

KONKRETA INNOVATIONER

Bilden som objekt

Nordamerikanen Frank Stella brukar med sina "post-måleriska" abstraktioner på sextio-talet få

ärän av att ha uppfunnit den ramlösa målningen. Men tjugo år tidigare testade argentinska konstnärer som Rhod Rothfuss och Juan María ett måleri där bilden skulle spränga ramen. Målningen var inget fönster, utan ett självständigt objekt.

Objektet som rymd

Kulmen på experimenten med ett "objektivt" måleri blev den venezolanska optiska och kinetiska konsten, med namn som Carlos Cruz-Diez och Jesús Rafael Soto. I deras verk arrangeras bildplan och mönster på ett sätt som medvetet förvirrar blicken och får dem att verka sväva i det fria. En skulptur som nästan upplöser sig själv.

Verket som aktivitet

Längst före nitto-talets "relationella" konst inbjöd de brasilianska neo-

konkretisterna sin publik att känna på, gå in i, eller ikläda sig deras verk. Lygia Papes "Skapelsens bok" är en symbolisk berättelse om världens och människans historia, tänkt att vridas, vikas och vecklas upp och ihop av publiken. Nu dock inom glas och ram, förstås...

